

BEYNELMİLEL TEDİYE SİYASETİ [*]

Cihan harbinden önce, beynelmilel tediye işlerinin ne şekilde yoluna konacağı meselesi, umumiyetle Devlet ve ekonomi şeflerini ciddi surette düşündürecek, çapraşık bir mahiyet arz etmiyordu. Bugün ise mesele birçok büyük ve küçük devletlerde en güç problemler arasına geçmiş bulunuyor. Bazan, o kadar ki Devlet adamının kafasını birteviye kurcalayan meselelerin başında beynelmilel tediye güçlüklerinin doğurduğu zorluklara yer verilmek lâzım geleceği zannediliyor. Asrımızın tekâmülü milletler arasında mübadelenin çoğalmasına ve kolaylaşmasına doğru temayül gösterdiği bir zamanda bu vaziyeti hissetmemek mümkün değildir.

Beynelmilel münakalenin teknik vasıtaları önce akla gelmedik şekilde mükemmelleşmiş, büyük ve mühim sahalarda son zamanlardaki ekonomik inkişafı neticesi olarak beynelmilel sahada canlı ve hareketli bir münasebet kadrosuna dahil olacak kadar olgunlaşmışlardır. Bu itibarla tediye meselelerinden doğan güçlüklerle zamanımızda teknik tarakkilere ve modern ekonomiye dahil bulunan sahanın gittikçe genişlemesi arasında tam bir uygunsuzluk göze çarpmaktadır.

[*] 12 / 10 / 937 salı günü İstanbul Üniversitesinde, Avusturya Millî Bankası Reisi Dr. Victor Kienböck tarafından verilmiş olan konferans.

Bu güçlüklerin asıl mes'uliyetini hangi hâdiselerde aramak icap edecek? Acaba bütün bu sefaletlerden yalnız beynelmilel siyaseti mi mes'ul tutmak lâzım gelecektir? Zamanımızın Uluslar arası siyasal gerginliği hiç şüphesiz beynelmilel ekonomik münasebetlerin bir çok mânialar karşısında kalması neticesini doğurmaktadır. Siyasal gerginlikler hemen her yerde yalnız müdhiş surette silâhlanma faaliyetlerine ve himaye tedbirlerine sebebiyet vermekle kalmıyor; aynı zamanda ileride baş kaldırmaya muhtemel bir harb hususunda beslenen tasavvurlar bile insanları başlı başına diğer mühim bir mesele karşısında bırakmaya kâfi geliyor; o meselede, böyle bir harbin zuhuru halinde milli müdafaa kuvvetlerinin ve bununla birlikte sivil nüfusun iaşesini elden geldiği kadar yerli mahsullerle temin etmeğe çalışmaktan ibarettir. Pek tabiidir ki, bu gibi düşüncelerin doğurduğu temayüller milletler arasında serbest bir münasebet sisteminin açılıp gelişmesine fena halde tesir ediyor. Fakat bu sözlerimizden, tediye zorluklarının mesuliyetini yalnız siyasal gerginliklerin taşıdığı neticesi çıkarılmamak lâzımdır. Sosyal ve ekonomik hayatın gözle görünür tezahürleri çok defa tek bir sebebe irca edilemez, bunları, kendi aralarında yine karşılıklı bir münasebet kadrosu içerisinde bulunan müteaddit sebeplerin müşterek tesirleriyle izah etmek kabil olabilir. Vaziyet beynelmilel tediye güçlüklerinin sebeplerinde de aynen böyledir.

Fakat bizim bugünkü vazifemiz, milletler arasında bahsettiğimiz siyasal vaziyetlerin münakaşası ve onların tarihen izahı değil, sadece malî saha üzerinde vuku bulan hâdiselerin mütalesasından ibaret kalacaktır. Gerçi aşağıda tetkik edeceğimiz mahzurların bertaraf edilmesi yalnız maliye sahası üzerinde başarılabilecek bir iş değildir; bunu takdir etmekle beraber, yine unutmamak lâzımdır ki, ekonomiyi yöneten şahıs, her şeyden önce kendi sahası üzerinde cereyan eden hâdiseleri ortaya koymak vazifesini haizdir. Binaenaleyh şu noktaların tekkiki icap ediyor: Beynelmilel tediye işlerindeki güçlüklerle acaba ekonomi ve maliye siyasetinde bazı vaziyetlerin tesiri dokunuyor mu ve bu arada bahsettiğimiz güçlüklerle sebebiyet vermeleri muhtemel bulunan âmiller hangileridir? Sonra da ikinci bir mesele: Bu güçlük-

lerden kurtulabilmek için maliye siyasetinde nasıl bir hareket tarzının takip edilmesi lâzım gelecektir? Maamafih burada şu veya bu devlete müşahhas olarak bazı tekliflerde bulunmak aklımdan geçmiyor. Bu hususta kendimde hiç bir salâhiyet görmüyorum. Şurasını görüp anladım ki, her devlet için, kendisine o esnada en ziyade yakışık alacak şekli bulmak icap ettiği zaman memlekette mevcut vaziyeti etraflı surette gözden geçirmeğe ihtiyaç vardır. Böyle etraflı bir görüş ise orada kaide olarak ancak idare başında bulunan ve aynı zamanda mes'uliyeti de kendi üzerlerinde taşıyan kimselere nasip olur. Bu itibarla sözlerimde Avusturyadaki tecrübelerden çıkarılması kabil olan neticelerin mütaleasile iktifa edeceğim; bu tecrübelerden diğer bir devletin istifade edip edemeyeceği ve bu istifadenin ne vakit kabil olabileceği meselesi mevzuumuz haricinde kalacaktır.

İlk önce ekonomi siyasetinde, beynelmilel tediye zorluklarının sebebi olarak mütalea edebileceğimiz vaziyetlerin neden ibaret olduğunu araştıralım. Bugün dünyada gittikçe kuvvetlenen cereyanların takip ettiği sapa yol çok defa **yanlış ekonomi teorilerine** irca edilmek isteniyor. Deniyor ki: İki yüz yıl önce tam itilâ halinde bulunan eski **merkantilizm** yeniden uyandırılmıştır. Bu nazariyede hâkim olan telâkki şu idi: Bir devlet memleket içerisinde ne kadar mal üretir, ne kadar az ithalâtta bulunur ve buna karşılık yabancı memleketlere altınla tediye mukabilinde ne kadar fazla ihrac ederse o kadar refaha kavuşur. Bu merkantilist sistem neticede yüksek gümrük resimlerinin vaz'ına, ithalât zorluklarının ortaya çıkmasına ve dolayısıyla beynelmilel emtia mübadelesinin azalmasına sebebiyet veriyor. Bu telâkkilerin aksî olarak bir de **serbest ticaret** doktrininden bahsediliğini görüyoruz: Buna göre umumî refah ve kalkınmanın hakikî yolu devletler arasında mümkün mertebe serbest münasebetlerin tesisi, gümrüklerin kaldırılması, yahut esaslı surette hafifletilmesi ve ticarete şed çeken mâniaların bertaraf edilmesinden ibarettir. Dünya bu yeni merkantilizmden ve onun otarşiye temayül eden istikametinden uzaklaşmalı ve yeniden serbest ticarete dönmelidir, deniyor. Bu iddiada doğru olan bir cihet varsa o da şudur ki, zamanımızın ekonomi telâkkileri bir çok noktalarda merkantilist

tasavvurları hatırlatacak mahiyettedir. Fakat bundan 200 ilâ 300 sene evvel merkantilist teoriyi ortaya çıkaran fikirler bugün otarşiye teveccüh eden temayüllerden bambaşkadır. O zamanlar bahse mevzu olan gaye, mümkün olduğu kadar büyük bir hükümdarlığın kurulması idi. Bugün otarşi tasavvurlarının kuvvet kazanmasında müessir olan âmil ise, mümkün mertebe bütün sahaları ihata edebilecek ulusal bir inkişafın hazırlanmasında aranmak lâzımdır. Bahsettiğimiz otarşi tasavvurlarının milletler arasındaki tezdalardan ve ileride zuhuru muhtemel bir harb düşüncesinden ne kadar kuvvet aldığı yukarıda zikrettik. Aynı zamanda mevzuumuzun bu cephesini siyaset adamlarının tedkik ve münakaşelerine bırakmayı muvafık gördüğünü de ilâve etmiştim. Fakat şurası muhakkak ki ulusal kalkınma ve gelişme istekleri otarşik düşüncelere bağlı bulunabilirler. Bu noktada gayet doğru olmakla beraber, ne ulusal kuvvetlerin inkişafı arzusunun herhangi bir otarşi sistemini haklı ve meşru göstereceği ve ne de, 19 uncu asrın bazı devrelerinde bu kadar büyük bir kuvvetle terüni hissettirmiş olan serbest ticaret doktrinine avdet edilebileceği iddiası doğru değildir. Bugün zamanımızda tam manasile serbest ticarete dönmeği ciddiyetle tavsiye edebilecek aklı başında bir iktisatçı mevcut olamaz. Bugün iktisadın bize verdiği en açık bilgilerden biri de şudur ki, sırf serbest ticaret doktrininin gerçekleştirilmesi halinde görüleceği üzere, memlekette yalnız üç beş istihsal şubesinin tek cepheli şekilde inkişafını kabul etmeğe imkân yoktur. Ekonomik kuvvetlerin tam bir ahenk içerisinde gelişmelerini istemek hakikatte çok yerinde olan bir arzudur. Her devlette sosyal siyaset mülâhazaları ve muhtelif istihsal şubelerinin bir dereceye kadar karşılıklı olarak birbirlerini tamamlamaları gibi düşüncelerle, memleket içerisinde gelişebilecekleri kuvvetle tahmin edilen bütün ekonomi branşlarının inkişafına çalışmak lâzım gelecektir. Ekonomi siyaseti bu itibarla memleket için yaşayabilecek kabiliyette olan branşların makul şekilde korunmaları esasını göz önünde tutacaktır. Fakat hakikatte çok doğru olan bu fikrin otarşi arzularıyla pek fazla ileri götürüldüğünü ve dolayısıyla asli safiyetini kaybettiğini görüyoruz. Her saha ve her devir için cari olabilecek kat'i hududları vazetmek

kabil olamamakla beraber, şunu biliyoruz ki, yerli istihsalin korunmasını mübadele esasının makul bir ölçüde kabulü prensipile, aralarında tam bir ahenk tesis edecek şekilde telife çalışmak lâzımdır. Mütamadî bir terakki halinde bulunan hayatın mühim ihtiyaçlarını karşılamaktan vazgeçmeyi göze almayacak olursak, mutlak bir otarşinin hiç bir suretle erişilemeyecek bir hayal olduğunu kabul etmemiz lâzım gelir. Hatta buna erişebilmek bile, vaziyetin bu halde ciddî endişeleri doğuracağı muhakkaktır. Çünkü bir devlet yabancı mahsullere karşı kapılarını tamamen kapıyacak olursa, kendi metalarının da yabancı ekonomi sahalarına sürülemediğini tecrübe ile anlayacaktır. Demek oluyor ki, düzgün bir ekonomi siyaseti denince bunu, yerli mahsullerin korunması için kabul edilecek olan hududların itinalı ve tartılı şekilde düşünülüp tasarlanmasında aramız icap edecektir.

Farklar fikrimce muhtelif teorilerden (otarşi veya serbest ticaret) ziyade şu noktada mevcut olabilir: Himaye fikri mübadeleyi kabul etmek hususundaki zaruretlere ne derecede yaklaşıyor? Bineanaleyh ancak bu mânada, mutlak olarak «serbest ticaret» değil, belki oldukça serbest diyebileceğimiz bir ticaret ileri sürülebilir.

Zamanımızda gerek siyasal gerginliklere, gerek ekonomiden anlamıyarak âdeta cezbeye kapılmış olan kimselerin mübalâğalı düşüncelerine, aksi istikamette, karşı gelebilecek bazı tesirlere ihtiyaç hissedildiğinden, ekonomi hayatını yakından tanıyanların bu hususta üzerlerine aldıkları vazife bu itibarla da büyük bir ehemmiyet arz etmektedir.

Şu halde görüyoruz ki, meselede asıl mühim olan nokta, nazari hususlarda fikir ayrılıklarının halledilmesinden ziyade ekonomik imkânların ayrı ayrı gözden geçirilmesinde kâfi derecede soğukkanlı olarak hüküm verilmesidir. Vaziyeti iyice kavrayan bir ekonomi siyaseti bilhassa yerli istihsalin masraflarını ve hayatî ihtiyaçların - her halde sakınılması kabil olabilecek şekilde - pahalılaşmasından, sermayelerin yanlış yollara nakledilmesinden mütevellid tehlikeleri lâyıki veçhile göz önünde tutacaktır. Şüphesiz otarşi fikirlerinin beynelmilel münasebetleri ve netice itibarıyla beynelmilel tediye işlerini daha güç bir hale getirdiğini görü-

yoruz. Fakat biz burada otarşi cereyanlarını teorik bakımdan çürütmeğe çalışmıyoruz, istediğimiz şey yalnız şu noktanın iyice anlaşılması ve benimsenmesidir: Ulusal inkişaf için yerli istihsalin korunması birçok hususlarda haklı ve yerinde olabilir, fakat bu noktadaki bilgimizi tamamlamak için şurasını hatırdâ tutmak lâzımdır ki, beynelmilel emtia mübadelesine canlı ve faal şekilde iştirak etmekle bundan yine ulusal ekonomi istifade edecektir.

Beynelmilel tediye işlerinde karşılaştığımız güçlükler doğrudan doğruya sebebiyet vermiş olan âmillerden biri para sistemlerinin istikrarsızlığıdır. İşte «beynelmilel tediye zorlukları para sistemlerinin istikrarsızlığından ileri geliyor!» diye ortaya atılan iddia bu esasa istinad etmektedir. Acaba bu iddia ne dereceye kadar doğrudur ve meseleyi hangi noktada tetkike başlamak lâzım gelir? Memleket dahilinde para sisteminin kıymetinde gördüğümüz isrikrarsızlık ve yabancı para sistemlerinin de istikrarına karşı uyanan şüpheler beynelmilel tediye işlerini fevkalâde güçlükler karşısında bırakmıştır. Bu bilgi, para sisteminde emniyetsizliği doğurmuş olan başlıca âmillerin nelerden ibaret olduğunu anladık tan sonra, çok işimize yarayacaktır. Bu sahada yanlış teorilerin tahlil ve tenkidlerine girişmek her halde otarşi veya serbest ticaret yollarından birinin tercihi meselesinden daha büyük bir rol oynar. Pek çok kimseler arasında yerleşmiş bir telâkki vardır: Para kıymeti üzerinde oynanması (manipüle edilmesi), ekonomi siyasetine ait gayelerin irişilmesine yarayacak meşru bir vasıta olarak görülmektedir. Bu telâkkinin yayılmasına yardım eden muharrirlerin sayısı pek fazladır. Para kıymetinin düşürülmesi, gerek ticaret siyaseti sahasında bir çok istifade temin edecek bir vasıta olarak, gerek borçluların ağır ve bunaltıcı bir borç yükünden kurtulmasına yarayacak, iç siyasete müteallik bir vasıta olarak ziyadesile metbedilmiştir. Diyebiliriz ki, bu neviden yanlış ekonomi telâkkileri para meselelerinin tetkikinde büyük bir rol oynamaktadır. Bununla beraber, ciddi bir endişe ile karşıladığımız hâdiselerin, hakikî sebebi nazariye sahasında aranamaz. Yanlış teoriler hatalı tatbikatın neticeleridir. Para kıymetinin ilk defa düşürülmesine başlandığı sıralarda bu hâdiseye sebep olan hakikî âmili devlet maliyesi sahasında aramak lâzım gelir. Cihan harbi esnasında ve harbden sonra ya-

pılan müthiş hataların tesiri, geniş kütlelerin sefalete düşmeleri ve katlandıkları binbir zarurettten demagojik şekilde istifade edilmesi gibi sebepler mühim devletlerin bütçesini tahrip etti.

Bu yetmiyormuş gibi bir de kredi sahasında, bilhassa kısa vadeli ikraz muamelelerinde kötü bir takım tezahürler baş gösterdi. Burada gerek kredi muamelelerinin pek ziyade şişkin bir hale getirilmesini, gerek kısa vadeli beynelmilel kredilerin yığılıp toplanmasını zikredebilirim. Kredi siyasetine müteallik bir nevi metodlarla öyle vaziyetler ortaya çıktı ki, tıpkı yanyana yığılı duran yarıcı maddelerde olduğu gibi, bir uçta başlıyan ateş rüzgâr sür'atle geniş sahaları da sardı. Devlet garantilerinin sür'atle müdahalesi lâzım geldi; bu sebeple ve yabancı memleketler arasında mevcut kredi münasebetleri dolayısıyla para sistemi sarsıntıya uğradı. İşte ancak paranın düşürülmesiyle alâkalı bulunan bu hâdiseler ve beynelmilel tezahürler neticesi olarak yavaş yavaş yanlış bir telâkki ortaya çıktı: Öyle zannedildi ki, ekonomik gayelere ulaşmak için elde hazır bir vasıta varsa o da paranın kıymetten düşürülmesidir. Önceden bir kaç devlet bütçesi sarsılmamış ve bu memleketlerin para sistemi yıkılmamış olsaydı ve diğer memleketlerde bu hâdiselerin neticelerinden müteessir olmamış bulunsalardı, kanaatimce bu gibi fikirlerin etrafına bu kadar taraftar toplaması mümkün olamazdı. Bu şartlar tahakkuk etmeselerdi para düşürülmelerinin ikide birde müessir bir vasıta olarak ileri sürülmesi fikrine insanlar herhalde kapılmazlardı. Sebeplerin teşkil ettiği silsile, devlet masraflarının genişletilmesi ve kredi münasebetlerinin tatili neticesi olarak para sistemlerinin geçirdiği sarsıntılarla başlar. Bunu paranın düşürülmesi takip eder. Paranın düşürülmesi de neticelerini doğrudan doğruya ekonomik kuvvetlerin tahavvülünde ve vasıtalı olarak ticaret siyaseti durumunda hissettirir, neticelerin bu şekilde birbirlerini takip etmelerinden tatbikatta çıkardığımız netice şudur: Para kıymetinin düşürülmesi öyle bir takım ekonomik tezahürleri doğurmaktadır ki, bunlar o esnada muhtelif sebeplerden dolayı ekonominin bir kısmına faydalı gibi gözüküyor. Hâdiseler bu şekilde karşılandıktan sonra, o an için cazip görünen ekonomik hedeflere ulaşmak gayesile, bir adım daha atarak, para kıymetinin düşürülmesi yoluna müracaat etmek o kadar uzak bir ih-

timal değildir. Şüphesiz çok sürmez, mesele müthiş bir muvaffakiyetsizlikle kapanır. Beynelmilel münasebetlerin sekteye uğramasına sebebiyet veren en esaslı âmillerden biri paranın düşürülmesidir. Mücadelemize bunun sebeplerinde, köklerinde başlamamız lâzım gelir. Yanlış teorilerin çürütülmesi yanında devlet bütçesinin düzgünlüğüne ve kredi sisteminin sağlamlığına bilhassa kıymet vermek icap eder. Devlet bütçesinin harap olmasile ortaya çıkan mahzurlar üzerinde daha fazla durmakta pratik bir sebep görmüyorum. Yalnız şu kadarına işaret edeyim ki, paranın müstakar vaziyette tutulması şartlarından biri de devlet bütçesinin daimî surette düzgün bulundurulmasıdır. Devlet bütçesinde tevazünün herhangi şekilde ciddi bir tehlikeye uğraması, tesirlerini para vaziyetinde hissettirmekte gecikmez. Bundan başka kredi sisteminin de sağlamlığına dikkat etmek ve bilhassa kısa vadeli kredilerin kabarıp çoğalmasına meydan vermemek icap eder.

Fakat acaba para sisteminin bu kadar sefalete uğramasına sebebiyet veren **altın** değil midir? Beynelmilel tediye işleri para sistemlerinin asıl mukayese ölçüsü olmak üzere uzun zamanlardanberi altın temeline istinat ettirilmiştir. Para vahidinin altın vahidine karşı mübadele nisbeti bugün de paraların birbirleriyle normal olarak mübadelesinde esas temeli teşkil ediyor. Bu hâdis, beynelmilel tediyelerde karşılaşılan bir takım güçlüklerle birlikte birçok münakaşalara yol açmıştır. Üzerinde düşünülen mesele şudur: Devletler arasında tediye işlerine sed çeken mâniaların sebebi veya hiç değilse sebeplerinden biri acaba hakikatte mevcut altın miktarında ve onun kıymetinde görülen değişiklikler değil mi idi? Her halde altın kıymeti evvelce bilhassa müstakar görülüyordu. Altın kıymetinin istikrarı faraziyesine karşılık, gerek altın istihlâkinin ve gerek istihsalinin gözle görülebilir bazı değişikliklere mrauz bulunduğu keyfiyeti ileri sürülüyor. Maamafih altın istihlâki cephesinde sınaî istimal pek yavaş bazı değişikliklere maruz bulunmaktadır. Para halinde basılmış olan altının kullanılarak aşınması bir kere, altın sikkelerin tedavül sahasına ne dereceye kadar çıkartıldığı ve tedavülde ne kadar bırakıldığı hususlarına bağlıdır. Bugün tatbikat altın sikkelerin tedavülüne hemen hemen hiç imkân bırakmadığı için bahsettiğimiz bu âmil

aşağı yukarı ortadan çekilmiştir. Altının köşe bucakta saklanması, vüs'at itibarile zamana göre pek ziyade değişir; bu şüphesiz doğrudur. Yalnız burada şuna işaret edelim ki, altının saklanması bilhassa, para sisteminde emniyetsizliğin bu hâdiseye sebebiyet verdiği zamanlarda ziyadeleşir. Binaenaleyh hâdiseye daha ziyade para emniyetsizliğinin bir neticesidir. Sebep ortadan kalkmış olsaydı bu vaziyetin de ehemmiyetten pek ziyade kaybedeceği tabii idi. Hakikatte münakaşalar bilhassa altın **istihsalinin** maruz bulunduğu değişikliklere teveccüh etmiştir. Altın istihsalinin kâfi gelmeyeceği ve bu vaziyetin de umumî fiyat seviyesini daha ziyade düşüreceği hususunda ortaya çıkan telâş ve endişeler pek o kadar eski bir hâdiseye değildir. Fakat şe'niyetler bu endişelere hak vermedi.

Son senelerde cihan altın istihsali fevkalâde sür'atle fazlaştı. 1923 senesinde kilogram saf altın hesabı ile mevcudu 553.200 ü bulurken 1934 te 859.400 e, 1935 te 963.900 e ve 1936 da 1.096.500 e çıktı. Bu sefer de korku ve endişeler aksi istikamette kulaklara çarpıya başladı. Pek aşırı bir hadde çıkan, senelik altın istihsali acaba fiyatların anormal bir şekilde yükselmesine sebep olmuyor mu? Şüphesiz altın istihsalinin çoğalması gösteren mutlak rakamlar bize, bu çoğalışın para hususunda kullanılan altın ihtiyacile hangi nisbette bulunduğunu ifade edecek kat'î ve dakik bir ölçü değildir. Bu nisbeti tedkik edebilmek için paradan gayri ihtiyaçlar hususunda bahse mevzu olabilecek miktarı bulup göstermek kâfi gelmez. Aynı zamanda altınla karşılık tutulacak tedavülün hacmini ve karşılık nisbetini de tesbit etmek zarureti vardır. Esasen karşılaştığımız güçlüklerin büyük bir kısmı da bu noktada aranmak lâzımdır. Bundan başka muhtelif memleketlerde ciro parasının (Giralgeld) miktarını nazarı itibara almaktan da bilhassa sakınmak icap eder. Burada her şeyden önce, pek ziyade kök salmış olan bir çok hataları tashih etmek isteriz. Bankaların açtığı krediler ekseriya gayri nakdî tediyenin genişlemesi neticesini doğurur, bu ise tedavül sahasında bulunan parayı kısmen lüzumsuz hale getirir. Bu neticenin şümul sahasını ölçmek için elimizde bulunan metodlar hiç de kâfi değildir. İşte altın ihtiyacını mütalea ederken ciro parasını muvakk-

kat olarak gözden uzak tutmayı tavsiye edişimin sebebi bu noktadadır. Altın istihsalinin ziyadeleşmesinden çıkacak neticeler hakkında bir hüküm verebilmek için yine bu karışık, mudil tetkiklere girişmeğe lüzum görmüyorum. Bu mevzu üzerinde nasıl düşünülürse düşünülün, muhakkak olan bir nokta varsa o da şudur ki, altın istihsalinin son senelerde ziyadeleşmesi, nakit hususundaki (moneter) altın ihtiyacına nisbetle daha çok fazla olmuştur.

Şimdi şu soru pek âlâ akla gelebilir : Bu vaziyet göz önünde tutularak, para vahidile ifade ettiğimiz altın fiyatını indirmek, yahud da - bu da aynı kapağa çıkar - altına karşı para vahidinin kıymetini yükseltmek icap edeceği neticesini çıkarmak lâzım gelmez mi?

Bu sene ilkbaharda ve yaz başlarında cihan pazarlarında mühim fiyatların kuvvetli şekilde yükselişi dolayısıyla bu hususa dair birçok şeyler söylendiğini işittik. Ancak burada altın istihsalinin fevkalâde bir sür'atle artmasını mucip olan sebebin neden ibaret olduğu kâfi derecede göz önünde tutulmamıştır. Sebep nisbeten basitti: Para kıymeti düşürüldüğü halde altın istihsal masraflarının aynı kuvvetle yükselmemesi neticesi olarak altın istihsalî daha kârlı bir şekilde girmiş, işlenmesi güç olan altın madenleri böylelikle istifadeye elverişli bir vaziyete konulmuşlardı. Bu meseleyi böyle üç beş cümle ile tamamiyle izah etmek şüphesiz mümkün değildir ve esasen söylediğimiz şeyler, bu münakaşede sebeple neticenin çok defa birbirleriyle karıştırıldığını göstermeğe kâfidir. Para kıymetile ne kadar oynanırsa, altının istihsal rakamları da o kadar fazla inip binmelere maruz kalır. Esas itibarile altın kıymetinin istikrar halinde bulunması çok dikkate değer bir hâdisedir. Maamafih bu istikrar mutlak mânada alınmaz. İşte netekim altın kıymetinin dahi istikrarı itibarile para işlerinin sevk ve idaresinden (manipüle edilmesinden) mutazarrır olduğunu görüyoruz. Vaziyet hakikaten bu şekilde ise bahsettiğimiz eminyetsizliği doğuran âmil her halde altının hususiyetleri değil, belki para politikacılarının itihaz ettikleri sun'î tedbirlerdir. Yanlış bir para siyaseti ölçünün doğru şekilde istimaline mâni oluyorsa bununla altının para ölçüsü olmağa elverişli bulunma-

sını inkâr etmek lâzım gelmez. Gerçi altının istihsal ve istimalinde, emniyetsizliği mucip olabilen bir takım hususiyetler vardır. Burası muhakkak olmakla beraber, mesele bizce pratik olarak sağlam bir para temelini ittihazi bakımından şu şekilde tetkik edilmek lâzımdır: Sağlamlığına daha ziyade güvenilebilecek bir ölçüyü bize altından başka hangi madde temin edebilir? Altın bu bakımdan diğer malları geride bırakmaktadır. Burada geniş halk kütlelerinin duygularına istinad eden itimadın da mühim rolünü gözden kaçırmamak lâzımdır. Belki de uzak bir istikbalde, değerlerini sürekli olarak muhafaza edebilmelerine daha ziyade itimad olunabilecek bazı kıymetler bulunacaktır.

Fakat böyle bir değişiklik gerçekleşinceye kadar aradan uzun zamanların geçmesi lâzım geleceği tabiidir. Para sistemlerinin bu kadar manipüle edildiği, üzreinde bu kadar sun'î şekilde oynandığı zamanlar, henüz insanların görüp tanımadıkları ve ancak yeni yeni alışmak mecburiyetinde kalacakları diğer kıymet vahidlerinin sağlamlığına karşı itimad uyandırmaya elverişli değildirler. Altın, kıymetinin mutlak şekilde istikrarı noktasında bazı noksanları ihtiva etse bile, daha epey bir müddet para vahidlerinin kıymet ölçüsü olmakta devam edecektir. Şayed altın esasına taraftar bulunan kimseler, altın sahiblerinin menfaatine söz söylemek gibi ağır bir şüphe altında bırakılmasalar hakikat belki de daha kuvvetli şekilde ortaya çıkacaktır. Altının muhtelif elle-re pek gayrimüsavî bir şekilde dağılmış bulunması böyle bir şüphe ve itirazın belirmesini daha ziyade kolaylaştırmaktadır. Tesbit ettiğimiz bu son vaziyet, yani altının gayrimüsavî inkısamı doğru olmakla beraber, ondan çıkarılan deliller yanlışır. Bir para sisteminin istikrarı gerçi kâfi miktarda altına sahip olmak suretile daha fazla kuvvet kazanabilir; fakat para sisteminde emniyetin elde bulundurulmuş altın mevcudile mütenasip olması hiç te lâzım gelmez. Paranın kıymetten düşürülmesi hâdiselerini, tedavül sahasında bulunan banknotların pek büyük nisbetlerde, hatta tamamle altın karşılığını haiz olduğu memleketlerde gördük. Diğer taraftan, altın karşılıklarının, doğrulukları şimdi kabul edilmiş olan prensiplere göre ancak daradar kâfi gelebildiği para sistemleri ise müstakar olduklarını zamanla isbat ettiler. Altın

mevcudunun muayyen devletlerde yığılıp toplanması da esas itibarile yine para sisteminde pek ziyade genişlemiş bulunan emniyetsizliğin bir neticesinden başka birşey değildir. Emniyetin yeniden yerleşmesiyle bu altın depolarının bir kısmı eski yerine dönecek, bu fazlanın diğer bir kısmı da normal kapital hareketleri sayesinde daha iyi bir inkısam şekli bulmakta gecikmiyeceklerdir.

Şimdi diğer bir meseleye gelelim: Acaba tediye güçlüklerinin asıl sebebi hakikatta **döviz tahdidleri** değil midir? Döviz tahdidleri denince, yabancı tediye vasıtalarının ancak resmi bir kontrol makamının muvafakatile alınabildiği bir sistemi ve buna bağlı olarak, yabancı tediye vasıtalarının, vâki talep üzere, devletçe ihdas edilmiş resmi bir müesseseye satılması mecburiyetini vazeden bir tedbiri anlıyoruz. Döviz tahdidlerinin ihdasına sebep teşkil eden âmil, kaide olarak sermayenin memlekette kaçışı ve memleketin para sistemine karşı oynanan spekülasyonlardır. Bununla beraber, sermaye firarının ve bahsettiğimiz spekülasyonların daima döviz tahdidlerine sebebiyet vereceklerini kabul etmek doğru olmaz. Sermayenin memlekette geçici şekilde firarına maruz kalan bazı devletler bu hâdiselerin, döviz tahdidlerini ihdas için kâfi bir sebep teşkil etmiyeceğini kabul eylemişlerdir. Fakat bir çok hallerde devlet otoritesi sermayenin bu şekilde kaçışı dolayısıyla döviz tahdidleri sistemine müracaat etmek mecburiyetinde kalmıştır.

Burada çok doğru olan bir noktaya işaret etmek lâzımdır: Döviz tahdidleri her şeyden önce yabancı tediye vasıtalarının suiistimallere varacak şekilde satın alınıp toplanmasına karşı koyar. Yabancı tediye vasıtalarının yerli sermayeleri yabancı memleketlere çekip götüreceği bir vasıta olarak kullanılmasına ve memleketin tediye vasıtalarına mukabil yabancı vasıtaları satın alırken memleket parasını düşürmek maksadının güdülmesine mâni olmak icap eder. Paraya karşı şüpheli vaziyetler hâsıl olunca bu gibi spekülasyonların meydana çıkacağı tabiidir. Kendi memleketlerinin parası ile borçlu vaziyetinde bulunanların, para kıymetinin düşürülmesinde şahsan menfaatleri vardır. Döviz tahdidleri, bu gibi tecrübe ve kaçamakları durdurmak gayesiyle vazoldukları müddetçe, ciddi surette tenkid edilecek bir mah-

zuru ifade etmezler. Bu itibarla döviz tahdidlerinin vaz'ı hâdisesini başlı başına tenkit etmiyerek, bu nevi himaye tedbirlerinin lüzumlu olup olmadıkları meselesini bir kenara bırakmayı münasip görüyorum.

Bizce burada daha ziyade mühim olan nokta şudur: Acaba bir kere vazedilmiş buluna döviz tahdidleri tatbikleri esnasında yukarıda bahsi geçen himaye tedbirlerine inhisar ediyor mu, yoksa bu tahdidlerden aynı zamanda emtia mübadelesinin tahdidini hususunda da istifade edilmek istendiği vaki midir? Yalnız ilk önce kısaca şuna işaret etmek isterim ki, ticaret siyasetinde ithalât yasakları ve ithalât tahdidleri meselesi burada tetkiklerimiz haricinde kalacaktır.

Döviz kontrolü memleketten sermayenin kaçışını ve memleket parasına karşı oynanan spekülasyonları durduraktan ibaret kalacak olursa bununla gerçi beynelmilel tediye münasebetleri yine tahdit edilmiş bulunacaktır. Şu kadar ki, bu tahdidin, her halde meşru görebileceğimiz tediye münasebetlerini pek ziyade müteessir etmiyecek şekilde kullanılması mümkündür.

Bir devlet döviz tahdidleri sistemini kabul etmiş olsa bile, bundan, o devletin, mevzuubahs sistemi tamamiyle noksansız, mükemmel bir hale getirmek için, bütün şiddetli vasıtalarla başvurmak mecburiyetinde kalacağı neticesini çıkarmak doğru olmaz. Avusturyada yapmış olduğumuz tecrübeleri burada sırası gelmişken hülâsa etmeme, zannederim müsaade edersiniz. Avusturyada 1931 senesi sonbaharında döviz tahdidleri vazedildi. Fakat bunların ne kadar büyük güçlüklerle tatbik edilebilecekleri derhal anlaşıldı. Avusturya şilingi o tarihlerde serbest tciari münasebetlerde takriben % 21 kadar düşürülmüştü. Fakat bu vaziyet önceleri kabul edilmedi ve kanuî parite resmen muhafaza olundu. Bunun neticesi, ellerinde yabancı tediye vasıtalarını bulunduran kimselerin meselâ ihracatçıların kendilerinden bu tediye vasıtalarının Merkez Bankasınca talep edilmesine olanca kuvvetlerle karşı koymaları oldu, çünkü bu kimseler resmî rayice göre hesaplanmış olan fiyatı ellerindeki kıymete hiç te muadil görmüyorlardı. Aksine olarak, bu tediye vasıtalarının, tahvil hususunda resmen kabul edilmiş olan rayice göre, yani şiling hesa-

bile tedariki çok ucuz olduğundan, hissedilen döviz ihtiyaçları fevkalâde yüksekti. Bu sebepten döviz arz ve talebini birbirine uydurmak mümkün olamıyordu. Avusturyada daha 1932 de, vaziyetin bu tarzda devam edemeyeceğine kanaat getirdik. Pratik ihtiyaçlara uyabilmek için münferid ihracat şubelerinin, meselâ doğramacılık sanayiinin, ellerinde bulundurdukları dövizleri daha yüksek bir fiatla ithalât branşlarına, meselâ ham petrol branşlarına bırakmalarına müsaade ettik. Milli Bankanın ister istemez müsaade ettiği bu muameleye «hususî clearing» ismi verildi. Bu yolun doğru olduğu anlaşıldı. Ve Milli Bankanın müsaadesine istinaden dövizlerin hususî kliring rayicile, yani daha yüksek bir fiatla alınıp satılması usulünden gittikçe daha geniş bir mikyasta istifade edildi. Yavaş yavaş hususî Clearing rayicini bütün bütün umumî şekilde kabul ettiğimizden rayicin kanunî pariteye göre hesaplanması ehemmiyetten tamamile düştü. Böylece ekonomik bakımdan pek ziyade mühim olan bu tahavvülde umumiyetle kanunlara müracaat edilmedi; daha ziyade tatbikat, pratik ihtiyaçların tesiri altında tamamile belirsiz bir şekilde şiling için fiilen yeni bir paritenin kabulü neticesini doğurdu. Bu hâdiseyi o zamanlar cihan piyasa fiyatlarının düşmesi kolaylaştırdı; burası çok doğrudur. Şayed cihan piyasa fiyatları aynı kalsalardı ithalât, şiling hesabı, pahalılaşmış olurdu. Cihan piyasa fiyatları düştüğünden ithalât emtiasının şiling hesabı fiatları yükselmedi, fakat bu fiyatların, cihan piyasa fiyatlarının düşmesine tekkabül edecek şekilde de indirilmesi kabil olmadı.

Bu itibarla şunu itiraf etmemiz lâzımdır ki, yeni para siyaseti yolu üzerinde yürürken cihan piyasasındaki hâdiselerin bize çok yardımı dokunmuştur. Maamafih şilingin serbest ticarî münasebetlerde kazandığı kıymete uygun bir paritenin tesbitinden sonra döviz güçlükleri hemen nihayete erdi. Avusturyada ithalâtın ve haricî borçların tediyesi için icap eden dövizlerin tedarik edilebileceği görüldü. Bunun bir neticesi de, Avusturyada dövizlerin muayyen şekilde tevzii bakımından ithalât tahdidlerinin tatbikatında bilfiil ortadan kalkmış olması idi. Döviz tahditleri usulünü kabul etmemiş olan memleketlerle tediye münasebetleri o zamandanberi pek düzgün ve pek yolunda gitmektedir. Yalnız sermaye

nakli, ne dereceye kadar mübrem olup olmadığı noktasında Milli Banka tarafından kontrol ve murakabe edilmektedir. Yoksa ticari münasebetler tatbikatta serbesttir. İşte Avusturyanın vaziyeti bize, yalnız döviz tahdidlerine doğru giden bir yolun değil, aynı zamanda döviz tahdidlerinden dışarı doğru çıkıp kurtulmak için de bir yolun mevcut olduğunu gösterecek canlı ve kuvvetli bir misal teşkil eder zannediyorum. Bu yolun takip edilip edilemeyeceği ve takibinde hangi vasıtalara baş vurulacağı, cihan piyasasındaki ekonomik münasebet ve hâdiselerin bütününe bağlı bulunmaktadır.

Düşüncelerimin neticesi olarak tezlerimi aşağıda birkaç noktada etrafında kısaca toplamağı muvafık buluyorum; fakat tekrar edeyim ki, bu tezlerimle devletlere hiç bir zaman teker teker bazı öğütlerde bulunmak mânası çıkarılmamak lâzımdır. Bu fikirler olsa olsa, içerisinde bulunduğumuz hercümerci bertaraf edebilmek için ekonomik bakımdan bazı tekliflerde bulunmak tecrübesile ileri sürülmüş samimî bir düşünce mahsulü olarak karşılanmak icap eder.

1) Milletler arasında tediye işlerine tatmin edici bir istikamet verebilmek için para sisteminde muayyen bir altın paritesine dönmeyi zarurî görüyorum. Gerçi altın kıymetinin hiç değişmeyecek, sabit bir kemiyeti ifade etmediği, bilâkis talebin yüksekliğine ve o esnadaki altın istihsalinin ve altın arzının miktarına göre yükselip alçaldığı doğrudur. Bundan kısa bir zaman evvel altın istihsalinin ziyadeleşmesi ve altın arzının şayanı hayret derecede fazlalaşması şu mesele üzerinde bir çok münakaşalara sebebiyet verdi: Acaba, en ileri gelen memleketlerde altın fiyatını indirmek, yahut başka bir tâbirle, paranın altın ölçüsüyle ifade edilen kıymetini yükseltmek icap etmez mi? Bu münakaşaları devletlerin hakikî kararları takip etmedi ve Amerikada yahut diğer memleketlerde para kıymetinin bile bile yükseltileceğine de fikrimce ihtimal verilemez. Bu bakımdan istikrar yolu bana oldukça serbest gözüküyor.

2) Para sistemlerinin istikrarı hususunda beynelmilel an --

laşmalar pek kıymetli olabilir. Her ne kadar bugün de İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri arasında para sistemlerine dair verilen müşterek bazı kararların ilk tezahürlerini görüyorsak da, bu gibi anlaşmalardan henüz çok uzak bulunduğumuzu söyleyebilirim. Münferit devletlerde bu türlü anlaşmaların müessir olmaları ve sekteye uğramamaları için ilk şart devlet bütçelerinin denk tutulması ve kredi işlerinde düzenin muhafaza edilmesidir. Bu noktalar temin edilmediği müddetçe ve temin edilmediği yerde, beynelmilel anlaşmalarla neler başarılmış olursa olsun, yine münferit devletlerin içerisinde başlayarak yeni arızalar ve yeni bozukluklar karşısında kalacağımız şüphesizdir. Bu itibarla düzgün bir bütçeye ve emin bir kredi sistemine mutlak şekilde ihtiyaç vardır. Bu şartlar en mühim memleketlerde bir kere yerine getirilince, beynelmilel anlaşmalara da belki yol açılmış olacak ve faydalı neticelerinden istifade edilecektir. Fakat yukarıda zikrettiğimiz şartlar kâfi derecede temin edilmedikçe, bu gibi anlaşmalardan mucize kabilinden bir muvaffakiyet ummak hatalı olur.

3) Yukarıki noktalarda, para işleri sahasında erişeceğimiz uzak hedeflere işaret ettik. Fakat bu gibi terakkiler henüz uzak bir istikbale ait bulduklarından, arada geçecek zaman zarfında tediye işlerinde bugünkü düzensizliği hiç değilse daha ziyade hafifletebilmek için lüzumlu bir takım tedbirlere baş vurmanın muvafık olup olmayacağını düşünmek lâzımdır. Ben burada, yukarıda da işaret ettiğim gibi, şu kanaati güdüyorum: Maliye siyasetçileri, yeni siyasal bozuklukların bu gibi tedbirlerde muvaffakiyet ihtimalini şüpheli bir hale getirip getirmeyeceğini kestiremeseler bile, bu türlü yolları arayıp bulmağa gayret etmek mecburiyetindedirler. Eğer maliyeciler siyaset adamlarını bekliyecek olurlarsa belki siyaset adamları da, maliyecilerin ilk önce harekete geçmelerini beklerler ve beynelmilel gerginliği azaltmak hususundaki çalışmalarını daha kolay şekilde muvaffakiyete ulaştırmak için, ilk evvelâ maliyecilerin kendi sahaları üzerinde icap eden yollardan yürümeleri lâzım geleceğini söylerler. Bu vaziyet pekâlâ mümkündür.

4) Maliye siyasetine taallük eden ilk hazırlıklara devlet bütçesi sahasında başlamak gerektir. Silâhlanma faaliyetleri millî hususlarda kaçınılmaz bir zaruret teşkil etse bile, bu faaliyetleri ulusun ekonomik kuvvetleriyle tam bir ahenk halinde bulundurmaya çalışmaktan hiç bir an geri durmamak icap eder. Bu ölçüyü devamlı olarak aşacak olursak, maliye sisteminin çöküntüye maruz kalması tehlikesi o kadar fazlalaşacaktır ki, neticede geniş bir şekilde tatbik edilmek istenen silâhlanma faaliyetinin bile bu bakımdan büyük bir tehlike karşısında kalmasını tabii görmek lâzım gelecektir. Her hangi bir iktisadın, çöküntüye uğramadan silâhlanma masraflarına katlanabileceği hududları tesbit etmek kolay bir iş değildir. Tahammül kabiliyetinin ölçüsü şüphesiz pek muhtelif olacak ve ekonomik çalışma kabiliyetine (kapasitesine), aynı zamanda bu ekonomi kadrosu içerisinde de halkın katlanabilmeği göze aldığı fedakârlıklara bağlı bulunacaktır. İstikbalde ödeme vaidlerini yerine getiremeyip onları tekrar yeni vaidlerle, yeni borçlarla değiştirmek, o vaidleri üstüste yığmak pek ziyade tenkide değer. Ekonominin mevcut kuvvetleri taahhüt edilen borçların ifa edilebileceğine müsait görüldüğü takdirde bir devletin bütçesine düzgün nazarile bakılabilir.

5) Para sistemleri memleket hududları dışında, resmî sisteme göre tekabül ettikleri kıymetten daha az bir değer kazanan devletler bu gibi kıymet farklarından çıkacak mahzurları göz önünde tutacaklardır. Vaziyeti tanzim için ihdas edilen tedbirlerin gayesi, para sisteminde resmî paritenin yeniden tesisi olabileceği gibi serbest ticarî münasebetlerde cari olan kıymete uymakta bu arada akla gelebilir. Maliye siyasetinin bu iki gayeden hangisine teveccüh edebileceği ve etmesi lâzım geleceği başka bir yerde bu gibi hâdiselerde toplanmış olan tecrübeler yardımıyla düşünülüp tayin edilebilir. Paranın kıymetinden kaybetmesinin, yahut para kıymetine karşı hâsıl olan şüphelerin sebebi devlet bütçesinin denksizliğinden ibaret bulunduğu takdirde bu vaziyeti bertaraf etmek için lâzım gelen bütün gayretleri sarfetmek zarıdır. Para siyasetinin, itibarî kıymetle hakiki kıymet arasındaki farkı büyük bir kolaylıkla ortadan kaldırabilmesi, bütçenin düzgün bulunduğu hallerde mümkün olabilir.

6) Bu yolun takibinde verilecek olan pratik kararlar için müsait zamanın seçilmesi pek ziyade ehemmiyet arzeder. Böyle bir zamanın bulunması, bir memlekette mevcut ekonomik kuvvetlerin bütününi iyice gözden geçirmek ve onlar hakkında doğru bir hüküm vermekle kabil olur. Her halde devlet bütçesinin denkleştirilmesine hiç ara vermeden gayret etmek lâzımdır. Buna rağmen, pratik hayatta çalışan devlet adamı mühim adımların atılması için uygun zamanı düşünüp kollayacaktır. Zamanın iyi seçilmesi zarureti belki de daha ziyade parite hakkında verilmesi lâzım gelen kararlarda bahse mevzu olur. Ekseriya başlangıç mahiyetinde, kuvvetli ve isabetli bir takım tedbirlerin birbirlerini takip etmeleri lüzumu baş gösterir ve her defasında, filyata geçmek için, hâdisede asıl doğru olan unsurun neden ibaret bulunduğu kavranıp sezilmeğe çalışılır. Bu arada cihan piyasasında fiyat seviyesinin dikkatle takip edilmesine de ihtiyaç hâsıl olacaktır. Avusturyada birkaç sene evvel, dünya fiyatlarının sukut ettiği bir sırada para kıymetinin tatbikatta bilfiil düşürülmüş bulunmasının resmen kabulü, fiyat seviyesinin yüksek bulunduğu zamanlara nazaran daha az müşkülâtı mucip olmuştu. Fakat bu hususta umumî hükümler vazetmeğe imkân yoktur. Her memleketin vaziyeti, dahilî fiyat seviyesinin yabancı memleketlerden yapılmakta olan ithalâta bağlılığı, ithal edilecek metaların, halkın istihlâki bakımından, ehemmiyeti, işçi nüfusun hayat seviyesi ve bu seviyenin elâstikiyeti ; işte bütün bunların dikkat ve itina ile düşünülmesi icap etmektedir. Nihayet, unutmamak lâzımdır ki, fiyat hareketleri, bir müddet cari bulunsalar bile tekrar aksi istikametteki hareketlere teveccüh edebilirler ve her hangi bir fiyat hareketinin daha bir müddet devam edip edemeyeceğini kestirmek çok defa bir sezîş meselesidir. Demek oluyorki isabetli ve kuvvetli adımlarla yürürken tam bir muvaffakiyet temini daima bir dereceye kadar, önceden sarîh şekilde görülebilmeleri mümkün olmıyan vaziyetlere bağlıdır. Bunu devletin bütün sahalarında aynen görebiliriz. Binaenaleyh maliye siyasetine müteallik, haddi zatında pek doğru olan tedbirlerde muvaffakiyetin o esnada, önceden tahmin edilmelerine imkân bulunmıyan hâdiselerin tesiri altında kalabileceğini itiraf etmekten çekinmiyoruz.

Beynelmîlîl tediye işlerindeki maniaların ortadan kaldırılması — bunların tahakkuku için lâzım gelen siyasi şartları bir tarafa bırakalım —, müsait yolların bir çok memleketlerde, her şeyden önce ileri gitmiş maliye memleketlerinde takip edilmesi şartına bağlıdır. Muvaffakiyetin zarurî olduğunu anlayan her devlet son hedefe yaklaşabilmek için elinden gelen ufak tefek yardımı esirgemeyecektir. Hatta diyebiliriz ki, bu mânada kuvvetli bir maliye siyasetine yaklaşmak üzere atılan her adım yabancı memleketlerde sür'atle hissedilmektedir.

Maliye siyaseti şüphesiz alın terile başarılacak, zahmetli bir iştir. Fakat böyle bir siyaset bozucu ve yıkıcı istikametlere âciz bir şekilde göz yummaktan kurtularak ekonomiye ve ekonominin ilerlemesine, dolayısıyla da sulha hizmet etmek hususundaki vazifesine yeni baştan dönmek şartile verimil olabilir.

Sözlerimin sonuna geldim. Konferansımı bitirirken, fikirlerimin Türkiyede salâhiyet sahibi makamlar tarafından temsil edilen düşüncelere bir çok noktalarda uygun bulunduğunu görmekten pek ziyade sevinç ve bahtiyarlık duyduğumu ayrıca ilâve etmemeye müsaade etmenizi dilerim. Memleketinizde, pek güç şartlar altında Devlet bütçesinin enerjik bir surette denkleştirilmesi sayesinde para sisteminin sağlamlığını korumak için icap eden en mühim temeller hazırlanmış bulunuyor. Önünü görür, kuvvetli bir idare ile yönetilen Türk Merkez Bankasında memleket parası emin bir elin himayesi altındadır. Bu itibarla Avrupanın, beynelmîlîl tediye işlerinde sağlamlığı ve düzgünlüğü temin etmek vazifesini başarmaya çalışırken, Türkiye ile değerli bir iş birliğinin neticelerinden her zaman için istifade edebileceğine katiyetle inanıyorum.

Dr. VICTOR KIENBÖCK

Avusturya Millî Bankası Reisi

Sabık Maliye Nazırı

Çeviren

Sabri F. Ülgener

İktisat Fakültesi Asistanlarından